

Vantaa
Kirkonkylä (Kyrkoby)
Arkeologinen koekaivaus 2020
Kaivausraportti
FM Elina Saloranta
Arkebuusi osuuskunta

Tiivistelmä

Vantaan Kirkonkylän Knapaksen tontilla osoitteessa Kyläraitti 1 on valmisteilla asemakaavanmuutos, jossa suojellaan päärakennus, poistetaan 1¹/₂ rakennusoikeutta risteyksen tuntumasta ja sallitaan lisärakentaminen nykyisen kaavan talousrakennukselle osoittamaan paikkaan.

Knapaksen tontti kuuluu Kirkonkylän (Kyrkoby) muinaisjäännösalueeseen (m. j. rek. tunnus 1000001726), jossa aikaisemmissa kaivauksissa on löytynyt hyvin säilynyttä vanhimman asutusvaiheen kulttuurikerrosta.

Koekaivausalueen laajuus on 200 m² uudisrakennukselle varatulla kohdalla. Paikalla kasvaneesta vaahterasta ja syreenipensaista johtuen avattu alue supistui 144 m²:n alaksi. Kaivu suoritettiin poistamalla alueelta koneellisesti sekoittunut pintamaakerros, jonka jälkeen tehtiin 66 kairausta sekä kaivettiin kairaustuloksen perusteella yksi koekuoppa alueen eteläosaan.

Koekaivauksen tuloksena voidaan todeta, että paikalla oleva maa-aines muodostuu pintanurmen alla puutarhakerroksesta, joka sisältää multaa, alempana sekoittunutta savea ja alimpana puhdasta silttiä. Maa-aines on ilmeisesti viljelyn yhteydessä tehdyn maankäntämisen sekoittamaa. Maakerrokseen on myös tuotu jätettä. Sekoittuneen saven seassa on epämääräisissä riveissä joitakin kookkaampia kiviä, jotka liittyvät myöhäisiin talousrakennuksiin. Saven alla ja steriilin siltin välissä, Kirkkotien reunassa on taso, joka muodostuu etelä-pohjoissuuntaisista puunjäännöksistä. Paikalla on lisäksi muutama resentti kaivanto, mm. lipputangon perustus. Löydöt ajoittuvat kaikki aikaisintaan 1800-luvulle. Löytöjä tuli myös aivan alimmasta osasta sekoittunutta savea, jonka pohjalla oli havaittavissa kynnön viiltoja. Paikalla ei ole merkkejä varhaisesta asutuksesta.

Sisällysluettelo

Kansilehti

Tiivistelmä

Arkisto- ja rekisteritiedot

2

1. JOHDANTO

3

2. TYÖMENETELMÄ JA HAVAINNOT

3

3. LOPPUPÄÄTELMÄ

11

Liitteet:

Ote Maanmittauslaitoksen peruskartasta 1:1000, johon merkitty kaivausalue

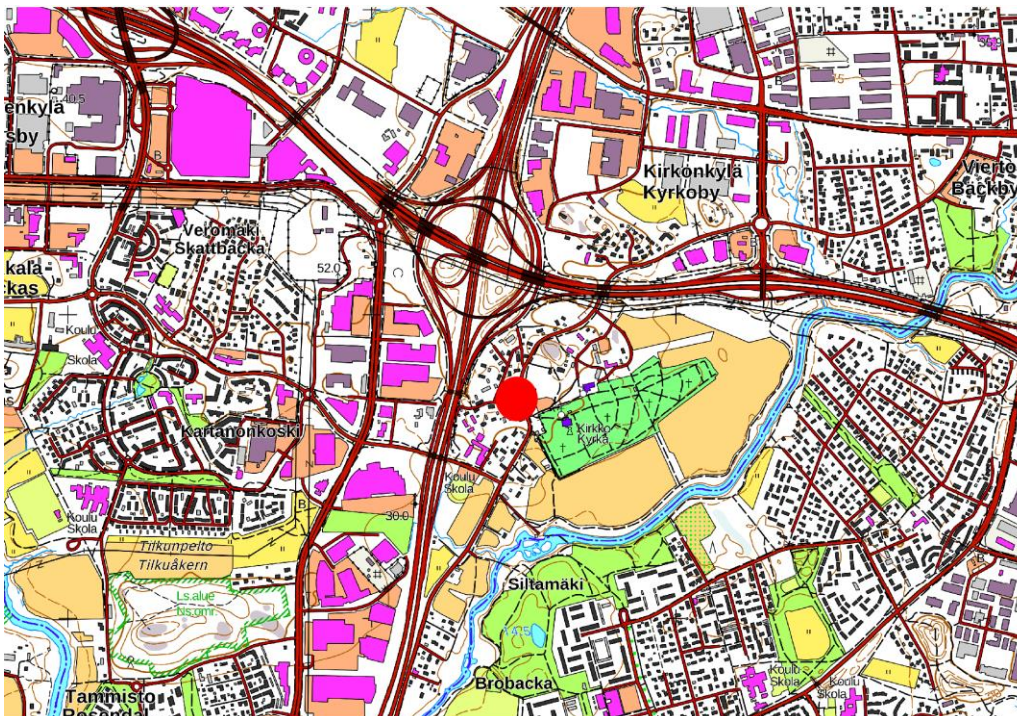
Kartta kaivausalueelle tehdyistä kaivannoista sekä reunoilta mitattu kaivussyvyys (cm)

Kartta kaivausalueella havaituista maajäljistä, kivistä, puusta ja resenteistä putkista

Kartta kairauspisteistä ja niistä tehdyistä havainnoista

Kairauspisteiden kuvaus

Valokuvaluettelo

Peruskarttaote. Maanmittauslaitoksen aineistoa 10/2020.

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Tutkimuskohde: Vantaa Kirkonkylä (Kyrkoby)

Kiinteistö: .92-69-3-4

Tutkimuksen laatu: Arkeologinen koekaivaus

Kohteen ajoitus: 1800-luku

Muinaisjäännösrekisterinumerot: 1000001726

Koordinaattijärjestelmä ETRS-TM35FIN, P=6684738.40 I=388470.28, N2000 z= 20 mpy

Tutkimuksen suorittaja: Arkebuusi osuuskunta (Y-tunnus 2692088)

Kenttätyöstä vastaava: FM Elina Saloranta

Mittausdokumentointi: Jouko Pukkila

Kenttätyöaika: 4.-5.11.2020

Tutkitun alueen pinta-ala: 144 m²

Tutkimuksen tilaaja ja rahoittaja: Vantaan kaupunki/ Kaupunkiympäristön toimiala/Kiinteistöt ja tilat/Tilakeskus

Kaivu-urakoitsija: Tuus Kaivuu Oy (Y-tunnus 2297420-1)

Esinelöydöt: -

Digitaaliset valokuvat: ARB2020:4_1 – 30 (kuvattu Samsung WB250F -kameralla)

Kaivausraportin säilytyspaikka: Arkebuusi osuuskunnan arkisto, Museovirasto, Vantaan kaupunginmuseo

Aikaisemmat tutkimukset:

Vantaan Kyrkobyn Prästgårdenin arkeologiset tutkimukset 2013 (A. Koivisto, R. Väisänen, E. Terävä)

Vantaa Kyrkoby Nyknapas Koekaivaus 2014 (S. Vanhatalo, J. Rantanen)

Vantaa Kyrkoby Riddars II Koekaivaus 2014 (S. Vanhatalo, J. Rantanen)

Vantaa Kyrkoby arkeologinen valvonta 2015 (J.-E. Nyman, I. Nieminen)

Vantaan Pyhän Laurin kirkon pihan kaivaukset 2007 (K. Luoto)

Kannen kuva: ARB2020_4_27. Kuvaaja Elina Saloranta.

1. JOHDANTO

Vantaan kaupunki tilasi Arkebuusi osuuskunnalta koekaivauksen Kirkonkylän Knapaksen tontin asemakaavanmuutosalueelle osoitteeseen Kyläraitti 1. Koekaivauksen tarkoituksena oli selvittää, onko suunnitellulla rakennusalueella säilynyttä muinaisjäännöstä. Aikaisemmissa arkeologisissa kaivauksissa Kirkonkylän alueella on löytynyt hyvin säilynyttä vanhimman asutusvaiheen kulttuurikerrosta keskiajalta.

Kuva 1. ARB2020_4_1: Kaivausalue aamulla 4.11.2020. Kuvattu lounaasta. Kuvaja Jouko Pukkila.

2. TYÖMENTELMÄ JA HAVAINNOT

Aamulla 4. 11. paikalla suoritettiin kaapelimerkintä, koska Kirkkotien reunassa kulkee valaisinpylväiden kaapeli. Se jää kuitenkin kaivalueen ulkopuolelle. Kaivu aloitettiin tutkittavan alueen eteläpäästä. Alue oli tilaajan toimesta merkitty maastoon kulmapaaluin. Työ tehtiin 8 tn painoisella telakaivinkoneella, jolla maata viistettiin n. 5 cm:n vahvuina kerroksina metrin levyisellä kauhalla.

Nurmen alainen kerros koostui puutarhamullasta, jota oli 20 - 50 cm:n vahvuinen kerros. Sen alla oli 15 – 50 cm vahvuinen kerros sekoittunutta savea, jossa oli paikoin hiekkakeskittymiä. Alueen eteläosasta tuli esiin koillinen-lounassuuntaisen resentin kaivannon soratäyttö. Sen pohjoispuolella oli 1,2 x 1,2 metrin laajuinen hiekalla täytetty säännöllinen neliö, joka 1960-luvun alussa otetun valokuvan perusteella osoittautui lipputangon perustuksen täytetyksi kuopaksi. Alueen koillisosasta tuli esiin pohjois-eteläsuuntainen,

profileihin jatkuva musta muoviputki. Sen vierestä tuli esiin muovinen, halkaisijaltaan n. 30 cm:n laajuinen naapurin sisääntuloväylän alle jatkuva salaoja.

Kuva 2. ARB2020_4_5: Lipputangon perustuksen hiekalla täytetty kuoppa. Kuvaaja Elina Saloranta.

Heti pintanurmen alta alkoi tulla esiin löytöjä, jotka koostuivat suurelta osin resentistä fajanssista. Seassa oli myös kukkaruukkujen ja muiden punasavisten astioiden, pullojen ja tasolasin sirpaleita, nautoja ja muuta rautaromua, mm. heinähangon katkelma, kirveen terä, pidit, saranarauta ja emaliastioiden jäännöksiä. Kaivausalueen keskivaiheilla tuli esiin pääasiassa rikkonaisten tiilien ja tiilenpalojen keskittymä. Tiilet lienevät ylijäämäisiä, sillä niissä ei ollut laastia. Joukossa oli jokunen lämpötiilen kappale.

Kuva 3. ARB2020_4_16: Löytöjä multakerroksesta ja sekoittuneesta savesta. Kuvaaja Elina Saloranta..

Löydöt ajoittuvat aikaisintaan 1800-luvulle. Löytöjen seassa on myös hopeinen 50 pennin kolikko vuodelta 1892. Silmiinpistävää on 1700-luvulle tyypillisten (esim. liitupiipunkatkelmien, ohuen vihertävän tasolasin tai bolusvadin palasten) saati vanhempien esineiden puuttuminen. Resenttejä löytöjä, pääasiassa fajanssia tuli esiin vielä aivan sekoittuneen saven alaosasta, steriilin kerroksen rajalta. Löytöjä tuli esiin runsaimmin kaivannon eteläpäästä, keskiosasta sekä Kirkkotienpuoleisesta reunasta. Alueen pohjoisosasta löytöjä tuli vähemmän.

Kuvat 4 ja 5. ARB2020_4_29 ja 30: 50 pennin kolikko vuodelta 1892. Kuvaaja Elina Saloranta.

Kuva 6. ARB2020_4_10: Auran viillon "negatiivi", joka on täyttynyt steriilillä siltillä. Kuvattu idästä. Kuvaaja Elina Saloranta.

Alueen keskellä on sekoittuneesta savesta pilkistäviä, halkaisijaltaan noin 20 - 40 cm:n koisia kiviä, jotka ovat epämääräisessä etelä-pohjoissuuntaisessa rivissä. Niiden luoteispuolella on itä-länsisuuntainen kivirykelmä. Alueen pohjoispäässä on halkaisijaltaan noin 20 - 30 cm:n kokoisista kivistä muodostunut rivistö, joka näyttää muodostavan itä-länsi/etelä-pohjoissuuntaisen kulman. Kivien yhteydessä oli vähäisiä itä – länsi ja pohjois – eteläsuuntaisia puunjäännöksiä. Kivien lomassa oli ruosteiset pihdit.

Kuva 7. ARB2020_4_13: Kiviä kaivausalueen keskellä. Kuvattu etelästä. Kuvaaja Elina Saloranta.

Kuva 8. ARB2020_4_14: Kiviä kaivausalueen pohjoispäässä. Kuvattu idästä. Kuvaaja Elina Saloranta.

Kuva 9. ARB202_4_11: Pihdit kivirykelmässä in situ. Kuvaaja Elina Saloranta.

Alueen itäreunasta tuli esiin puutasoa, joka nopeasti peittyi orsiveden alle. Pumppaamalla saatiin taso vielä osittain esille dokumentointia varten. Tason päältä savesta tuli resenttejä löytöjä. Runsaimmat löydöt tulivat juuri puutasoson päältä. Puutasoon tehdyn kairauksen perusteella sen alla on steriiliä silttiä. Sama silttikerros otettiin esiin kaivannon koillis- ja luoteiskulmista. Koilliskulman profiilissa näkyi myös ilmeisesti samaa puutasoa. Sitä ei kuitenkaan tässä kohtaa havaittu tasossa. Puutasoson eteläpuolelta oli paljastunut muutama kookkaampi kivi sekoittuneessa savessa. Ne jätettiin paikalleen. Todennäköisesti puutaso jatkui etelään kivien ja saven alle.

Kuva 10. ARB2020_4_21: Puutaso kaivausalueen itäreunassa. Kuvattu etelästä. Kuvaaja Elina Saloranta.

Kaivannon koilliskulma jätettiin kaivamatta salaojaputken vuoksi, mutta sen viereinen resanttien kaivantojen vuoksi sekoittunut kohta kaivettiin pohjaan asti. Sekoittuneesta savesta löytyi kukkaruukun pala. Myös luoteiskulma kaivettiin pohjaan asti. Se oli löydötön.

Kuva 11. ARB2020_4_8: Koilliskulman itäprofiili. Ylimpänä nurmi ja sen alainen multa n. 20 cm vahvuinen kerros, alla sekoittunut savea n. 50 cm vahvuinen kerros. Sen alla puutasoa ja steriili siltti. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy salaojan putki ja profiilissa sen leikkaus, joka on täytetty soralla, alempana savella. Kuvattu lännestä. Kuvaaja Elina Saloranta.

Kuva 12. ARB2020_4_9: Luoteiskulman länsiprofiili. Ylimpänä nurmi ja sen alainen 30 - 50 cm vahvuinen multa kerros, alla sekoittunutta savea n. 15 cm vahvuinen kerros. Alimpana steriili siltti. Kuvattu idästä. Kuvaaja Elina Saloranta.

Kaivausalueen länsireunasta sekoittuneen saven ja siltin rajalta tuli esiin nokea. Se osoittautui kuitenkin pienialaiseksi läiskäksi.

Kuva 13. ARB2020_4_12: Nokiläiskä kaivausalueen länsireunassa sekoittuneen saven alla, steriilin kerroksen päällä. Kuvattu idästä Kuvaaja Elina Saloranta.

Kairaustulosten perusteella kaivettiin alueen eteläpään koekuoppa, sillä kairausnäytteessä oli xx. Koekuoppa täyttyi nopeasti orsivedellä. Se kaivettiin kaivinkoneella avatusta pinnasta alaspäin 40 cm syvyyteen. Kuopassa oli mullan sekaista savea 30 cm vahvuinen kerros, jonka alla savi alkoi vaaleta ja vaihtua siltiksi. Vaaleaa savea/silttiä kaivettiin 10 cm alaspäin. Resenttejä fajanssinpaloja tuli vielä koekuopan pohjaosastakin.

Kuva 14. ARB2020_4_15: Koekuoppa, johon orsivesi nousi välittömästi. Kuvaaja Elina Saloranta.

Kuva 15. ARB2020_4_22: Kaivausalueen länsipuoli ennen täyttämistä. Taustalla kone täyttää pohjoispäätä. Kuvattu etelästä. Kuvaja Elina Saloranta.

Kuva 16. ARB 2020_4_26. Kaivausalueen itäreuna ennen täyttämistä. Kuvattu kaakosta. Kuvaja Elina Saloranta.

Kuva 17. ARB2020_4_28. Työkuva. Kaivinkone täyttää kaivausalueutta. Kuvaaja Elina Saloranta.

3. LOPPUPÄÄTELMÄ

Knapaksen nimi viittaa knaapiin, joka oli alempi, aateliton rälssimies. Kyrkobystä tiedetään 1500-luvun lopulta knaapi Markus Jönsson, joka asui Knapaksen tilalla. Kyrkobyn vanhin kartta on vuodelta 1699. Kaivausalue on asemoitu karttaan, mistä ilmenee, että tällä kohdalla ei ole ollut rakennusta. Kyläraitti eli silloinen Kuninkaantie näyttää kääntyneen nykyisen Josvankujan kohdalta koilliseen. Mutkan kohdalle on merkitty talo, joka lienee Knapas.

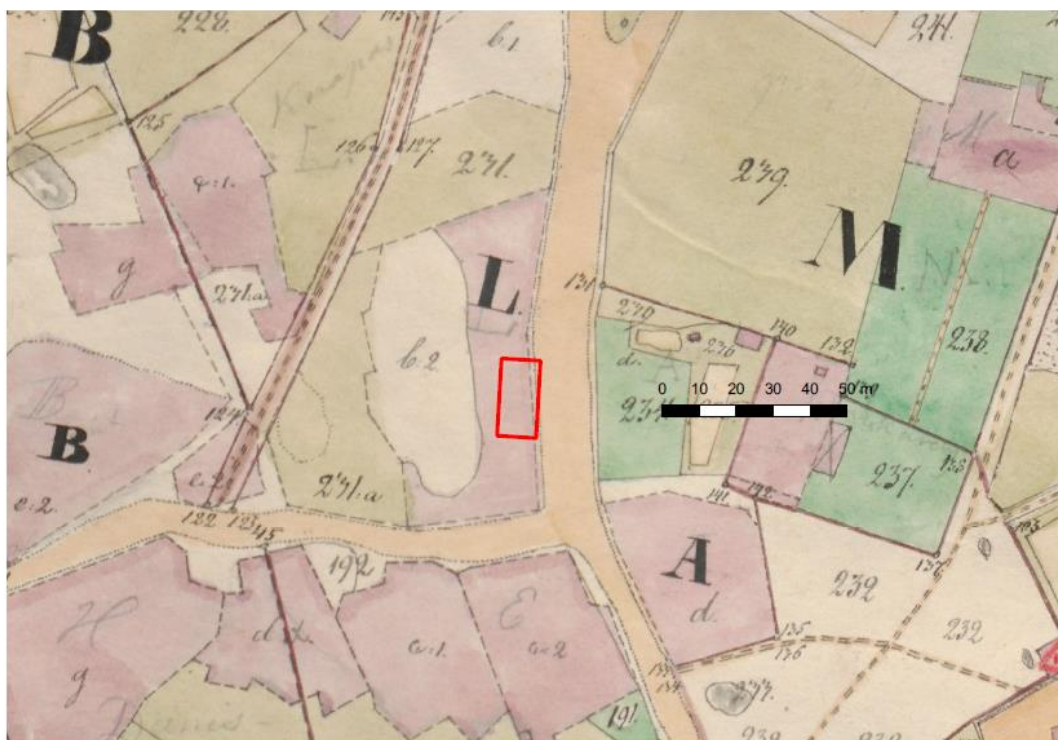
Vuoden 1800 kartassa Knapaksen tontti on huomattavan iso. Sen pohjoispäässä sijaitsi jo tässä vaiheessa Nyknapaksen talo. Tila oli jaettu kahtia veljesten kesken vuonna 1732. Vuoden 1847-50 kartassa kaivausalue sijaitsee Kirkkotien varressa tonttimaaksi merkityllä alueella. Päärakennus sijaitsi tällöin nykyisen risteyksen vieressä Kyläraitin suuntaisesti, vastapäätä Hannusaksen taloa päädyt vastakkain. Päärakennus paloi vuonna 1915. Nykyinen huvilatyylinen päärakennus saatiin valmiiksi vuonna 1922. Koekaivauksessa löytyneet esineet lienevät peräisin 1800-luvun asutusvaiheesta. Esineissä ei kuitenkaan ollut palojälkiä kuten ei maakerroksessakaan, josta ne löytyivät. Todennäköisesti maa-aines sisälsi puutarhan/pellon lannoituksen yhteydessä sinne joutunutta tunkiojätettä, joka on kynettäessä päätynyt steriiliin kerroksen yläosaan asti.

Kuva 18. Ote vuoden 1699 kartasta, johon merkitty kaivausalue punaisella ja mahdollinen Knapaksen talo sinisellä. Asemointi Jouko Pukkila. (Kansallisarkiston aineistoa).

Kuva 19. Ote vuoden 1800 kartasta, johon merkitty kaivausalue. Asemointi Jouko Pukkila. (Kansallisarkiston aineistoa).

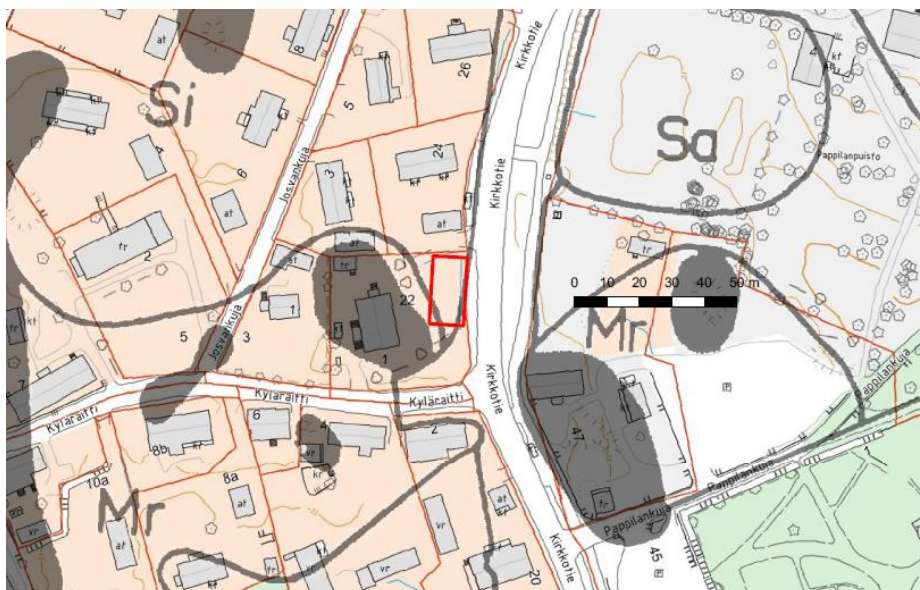
Kuva 20. Ote vuosien 1847-50 kartasta, johon merkitty kaivausalue. Asemointi Jouko Pukkila. (Kansallisarkiston aineistoa).

Senaatinkartassa 1800-luvun lopulla tontilla näkyy myös kaksisiipinen rakennus. Mahdollisesti kaivauksessa esiin tulleet kivet liittyivät tähän piharakennukseen.

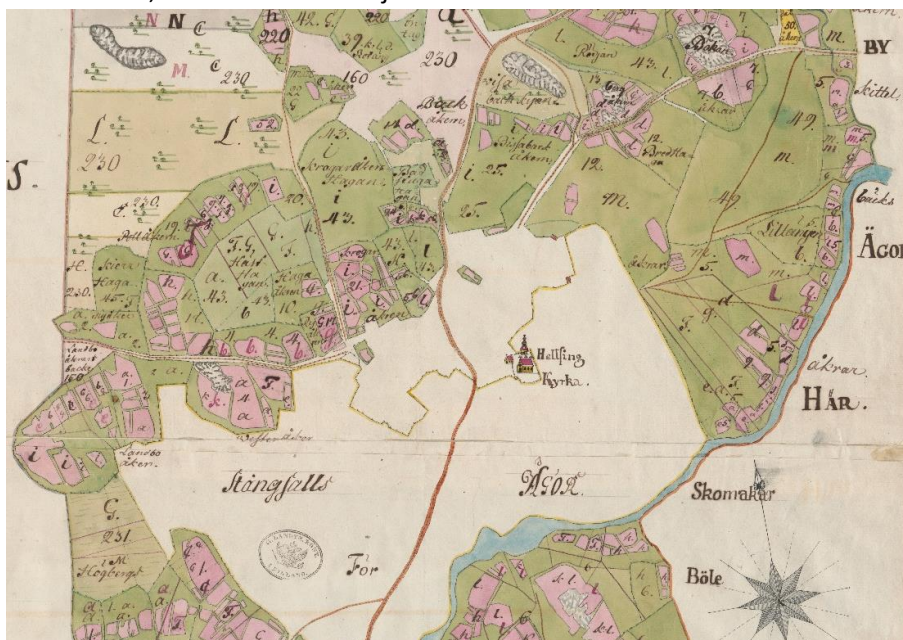
Kuva 21. Senaatinkartta 1800-luvun lopulta. Karttaan merkitty kaivausalue. Asemointi Jouko Pukkila. (Kansallisarkiston aineistoa).

Maaperäkartasta on havaittavissa, että kylän vanhin asutus sijoittuu moreeniharjanteille. Kaivausalue sijaitsee pehmeällä silttipohjalla, eikä ole soveltunut silloiseen rakentamiseen.

Kuva 22. Ote maaperäkartasta, johon on merkitty kaivausalue. Asemointi Jouko Pukkila. (Pohjana Maalajikartta, Vantaan karttapalvelu).

Knapaksen tila on 1600-luvulla ja ehkä alun perinkin sijainnut silloisen tontin lounaiskulmassa, kohdassa, jossa sijaitsee Knapaksesta aikoinaan erotettu Edelbergin tontti. Tässä kohdassa on Kuninkaantie ilmeisesti kääntynyt koilliseen. Nykyinen Kirkkotien ja Kyläraitin risteys lienee siis myöhempi, 1800-luvulla rakennettu. Kyläraitin itäpää ei ole olemassa vielä 1775-77 kartan aikaan. Kartta sisältää mittausvirheitä, mutta on tulkittavissa, että kaivausalue sijoittuu kartassa hakamaalle tai sen reunaan.

Kuva 23. Ote vuosien 1775-77 kartasta, jossa nykyisen Kyläraitin itäpää ei vielä ole olemassa. (Kansallisarkiston aineistoa).

Vuoden 1958 peruskartassa kaivausalueen kohdalle on merkitty pieni peltotilkku.

Kuva 24. Ote vuoden 1958 peruskartasta, jossa kaivausalueen kohdalle on merkitty peltoa. (Maanmittauslaitoksen aineistoa).

Koekaivauskohde on ollut rakentamiseen soveltumatonta, ja vanhempi Knapas on sijainnut kovalla moreenipohjalla, kuten nykyinenkin päärakennus, joka on kalliopohjalla. 1800-lukua varhaisemmat aktiviteetit ovat ilmeisesti keskittyneet silloisten rakennusten tuntumaan, koska niistä ei havaittu jälkiä koetutkimuksen maa-aineksessa eikä löytöaineistossa.

Turussa 13.11.2020

Elina Saloranta

Elina Saloranta

Käytetty kirjallisuus:

Gardberg, C. J., Dahl, Kaj: *Kuninkaantie Turusta Viipuriin*. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Keuruu 1994.

Junno-Huikari, Karoliina, Koivisto, Andreas & Riina: *Kylä risteyksessä – Byn i vägskälet. Helsingin pitäjän kirkonkylä*. Vantaan kaupunginmuseon julkaisu nro 30. Spin Press, Tallinn 2015.